

UNA TORRE DE DEFENSA, ORIGEN DEL CASTELL DE PLEGAMANS, ENTRE EL COLL DE FINESTRELLES I EL CASTELL DE MONTBUI

El terme de l'antiga parròquia de Sant Andreu de Palomar, en els segles IX i X, s'estenia des del camí que des de l'època romana unia la ciutat de *Barcino* amb *Castre Octavià* (Sant Cugat del Vallès), fins al coll de Finestrelles (Coll de la Trinitat).

Aquest coll era el portal d'entrada i sortida d'una nodrida xarxa viària que unia, a través del Vallès, el pla de Barcelona amb les comarques septentrionals de la Catalunya Vella.

Seguint aquesta xarxa viària, la influència de la parròquia de Sant Andreu de Palomar s'estenia a les parròquies veïnes, tant del Vallès Oriental com de l'Occidental. Els molins fariners del Rec Comtal i l'anomenada farga de Sant Andreu, van ser alguns dels factors principals d'aquesta influència, ja que abastien una ampla zona geogràfica del Comtat de Barcelona.

De les vies de comunicació d'origen romà que desembocaven a l'antiga Barcelona, passant pel coll de Finestrelles, cal destacar-ne dues. La més important era la cèlebre Via Augusta que, des de *Semprontiana* (Granollers), es dirigia cap a *Barcino*. L'altra, també molt important, era l'estrada que comunicava la mateixa *Barcino* amb la ciutat romana d'*Ausa* (Vic) passant per Collsuspina. Aquesta via en el moment de travessar el Vallès, des de Mollet fins a Sant Feliu de Codines, actualment, és coneguda com l'antic camí de la Creu de Baduell.

Es pot constatar que, entre els segles IX i X, al llarg de l'esmentada via es van erigir tres torres de guaita i defensa que, a partir del segle XIII, es van convertir en castells termenats, com ara el castell de Montcada, el de Plegamans i el de Montbui.

En aquest treball ens centrarem únicament en l'estudi arqueològic de la torre original del castell de Plegamans, fruit de les excavacions que s'hi van realitzar per encàrrec de l'Ajuntament de Palau Solitar i Plegamans l'any 1990.

Aprofitant l'avinentesa de les obres de consolidació i restauració del castell, ens vam proposar realitzar una sèrie d'estudis sobre els diferents elements arquitectònics del seu conjunt, amb l'esperança de descobrir-ne algun que afavorís l'ambiciós intent d'establir la seqüència cronològica del procés evolutiu del monument i de situar-lo en el seu corresponent espai històric. Amb l'ajuda d'una sèrie de prospeccions arqueològiques i amb l'anhel de trobar-hi materials que ens permetessin una datació tan aproximada com fos possible, ens vam proposar esbrinar el procés constructiu que va seguir el castell.

També vam creure convenient aprofundir en l'anàlisi de les circumstàncies històriques i de les raons geogràfiques i estratègiques que poden justificar la seva ubi-

cació tant en el temps com en l'espai i explicar-nos, fins on sigui possible, les raons del seu naixement i desenvolupament posterior, disposats a emprar amb aquest fi tots els recursos tècnics al nostre abast.

L'objectiu primordial que ens vam marcar va ser establir el seu possible origen i, al mateix temps, descobrir els elements arquitectònics corresponents al període inicial.

En la memòria del projecte bàsic per a la restauració del monument, redactada el 1983 per l'arquitecte Marià Serrano Codina, en estudiar el conjunt del castell es va observar que el seu nucli primitiu, segons l'autor del projecte, és una torre de planta rectangular que conforma l'angle nord-oest del seu cos central, molt pròxima a la porta d'accés situada a la façana de tramuntana.

Serrano Codina descriu aquesta torre i li atribueix una datació que fa recular fins al segle XII, però apunta la possibilitat que realment es tracti d'una obra d'època més antiga, desfigurada per una sèrie de reformes que s'hi van anar realitzant al llarg dels anys.

Certament, la tipologia constructiva de la seva part més baixa i, sobretot, del parament inferior, que amb una amplada d'un metre i quaranta centímetres forma una espècie de banqueta sobre la qual descansa la resta de les parets de la planta baixa, d'una amplada de només un metre i vint centímetres, ens fa suposar que som davant el testimoni de la part més antiga de la torre.

Si s'analitza detingudament la torre en si, s'observa que presenta unes característiques molt especials. En primer lloc, la seva planta rectangular, per les seves dimensions, és molt poc freqüent en el nostre país, si ens atenem al que era comú a l'alta edat mitjana, ja que en aquests casos solien ser de dimensions més reduïdes. Les dimensions de la torre, per les cares exteriors, són d'uns vuit metres i mig per les cares que donen a migdia i a tramuntana, i d'uns sis metres i vint centímetres per les cares que donen a llevant i a ponent. Actualment, l'alçada total és d'uns deu metres; s'ignora, però, quina devia ser la seva alçada original, tot i que segurament devia ser una mica més baixa. El gruix de les parets és bastant diferent segons l'alçada: fins al primer metre i mig, és a dir, fins el que hem anomenat banqueta, té, com ja hem dit, un metre i quaranta centímetres; els tres metres següents, aproximadament, tenen una amplada d'un metre i vint centímetres, com també hem dit abans, i els restants cinc metres i mig tenen un gruix que oscil·la entre els setanta-dos i els seixanta-cinc centímetres.

Analitzant bé els diversos tipus d'obra dels paraments, ens podem adonar de les diferents característiques que denoten períodes constructius distints. La part més inferior -i, naturalment, també la més antiga-, amb una alçada d'un metre i mig, presenta unes característiques molt tosques: és formada de còdols bastant irregulars, sense cap treball de picapedrer, només trencats o escantonats per donar-los una forma tan regular com sigui possible dins la pobresa de la tècnica constructiva emprada; els còdols, lligats amb abundant morter de calç, bastant pobre, de tipus sorrenc i d'una granulometria irregular, es troben col·locats en filades poc regulars; de tant en tant, en trobem algun col·locat en posició manifestament inclinada amb l'objectiu de donar més estabilitat a les filades de pedres, l'horitzontalitat de les quals és deficient. Aquesta tendència a la inclinació dels còdols la veurem plenament desenvolupada en els paraments de la fase immediatament posterior.

Les cantoneres estan formades per lloses trencades de la forma més regular possible, i d'unes dimensions que van des dels trenta-cinc fins als quaranta centímetres de

llarg, i des dels vint fins als vint-i-cinc centímetres d'ample, amb un gruix d'entre deu i quinze centímetres.

El tipus de parament ens recorda l'*opus* més antic d'una sèrie d'esglésies preromàniques, situades, la majoria, en terres empordaneses, amb un origen que es podria datar als voltants del segle IX, com les de Sant Andreu de Vila-robau, Sant Julià de Sant Mori i Santa Eulàlia de Palau-Borrell, entre altres.

L'exemple més proper i, alhora, més semblant el trobem en uns paraments descoberts en el subsòl del Palau del Tinell de Barcelona durant la campanya d'excavacions arqueològiques, feta per nosaltres sota la direcció del comissari d'excavacions arqueològiques, el doctor J. C. Serra Ràfols, durant els anys 1958 i 1959. En aque-

Fotografia actual del Castell des de l'angle Nord-Oest.

lla ocasió, ens vam trobar amb una clara successió estratigràfica i amb una seqüència cronològica que abraça uns deu segles, des de l'època d'August fins a la total destrucció de la ciutat durant la presa d'aquesta pels exèrcits d'Almansor, l'estiu de l'any 985.

En l'ocupació de Barcelona, l'any 801, per l'exèrcit carolingi, comandat per Lluís el Pietós, la ciutat no va sofrir destruccions, ja que es va rendir per capitulació, però en la zona de l'actual Tinell es va dur a terme una nova remodelació urbanística motivada per la necessitat de bastir les edificacions corresponents al primitiu nucli del Palau Comtal, consistent a elevar aproximadament un metre el nivell del terreny i aterrant completament l'àrea del Tinell i de la plaça del Rei.

És a partir d'aquest nou nivell d'habitatge quan comencen a aparèixer els paraments que, comparativament, són iguals als de la base de la torre del castell de Plegamans.

Es va trobar un penúltim nivell uns seixanta centímetres més amunt del que acabem d'esmentar. Es conserven les construccions que estem comentant i s'observen només obres d'ampliació de les dependències comtals. Pel tipus de ceràmica que s'hi ha trobat, es calcula que aquest nivell correspon a un període comprès entre el final del segle IX i la presa de la ciutat per Almansor.

Si ens atenem a la tècnica constructiva emprada en la part inferior de la nostra torre, no hi ha cap dubte que existeix un cert paral·lelisme cronològic amb els paraments que podríem anomenar carolingis o de la primera època comtal que es troben sota el Tinell. Aquesta datació es confirma per les restes de ceràmica trobades en el nivell de paviment de l'interior de la torre, que correspon a uns tipus característics del segle X i a un tipus de ceràmica entre grisenca i negrosa, pròpia de l'alta edat mitjana, que estudiarem més endavant.

Tot i que aquests detalls sobre les excavacions del Tinell poden semblar excessius i, fins i tot, fora de lloc, els considerem cabdals com a element comparatiu i com a

base d'estudi per poder establir una cronologia més o menys exacta de les diferents fases constructives de la torre de Plegamans, i per analitzar els diferents fragments de ceràmica trobats en els nivells inferiors de la torre.

Apuntada la probable datació del parament inferior que forma la, en un principi, mal anomenada banquetta, intentarem establir ara una datació, a partir del mateix mètode comparatiu, del parament construït immediatament sobre l'anterior, i que té una alçada que oscil·la entre els dos metres i vuitanta centímetres i els tres metres, amb un gruix, com ja hem dit anteriorment, d'un metre i vint centímetres, i que correspon al segon període constructiu.

En aquest parament, les cares interiors de les façanes llargues –que són la de migdia i la de tramuntana– segueixen la línia interior de les parets més velles, i deixen per la cara de fora un regruix de vint centímetres, que és la diferència de gruixària entre els dos paraments. En canvi, en les façanes més curtes –la de llevant i la de ponent– són les cares exteriors les que segueixen la línia exterior de les parets més velles, deixant a les cares de dins el regruix corresponent. Sembla que, si es van alinear les parets de les façanes llargues per la part de dins, va ser per mantenir la mateixa llum i evitar que les bigues haguessin de ser massa llargues.

En aquest segon parament s'observa una obra més perfeccionada, encara que presenta molts trets comuns amb l'anterior, seguint segurament una mateixa tradició constructiva però bastant més evolucionada.

Les cantoneres ja no estan fetes de simples lloses trencades o escantonades amb més o menys regularitat, sinó de pedres retocades, de més gruix –entre quinze i vint centímetres i d'una llargada de vint-i-cinc a trenta centímetres– que, tot i que estan bastant ben escairades no revelen encara un acurat treball de picapedrer, però dins la seva rusticitat es poden qualificar de veritables carreus.

La resta del parament està formada per còdols més o menys escantonats, que formen filades d'una horitzontalitat encara bastant irregular, lligats també amb abundant morter de calç de tipus sorrenc i de granulometria irregular, semblant a l'utilitzat en el parament inferior però molt més ric en calç i, per tant, més consistent.

Les filades apareixen travades de tant en tant per alineacions de còdols col·locats en posició inclinada, també amb l'objectiu de donar, dins dels pobres sistemes constructius emprats, una certa estabilitat a les filades durant la construcció del parament, produint com a resultat un tipus d'*opus spicatum* d'aspecte molt rústec.

Tot plegat fa pensar que entre la construcció del primer parament i la del segon no devien haver passat més de dues o tres generacions, ja que, dins de les variants apuntades, es va continuar emprant una manera de construir molt semblant. Això confirma la nostra idea sobre el fet que aquesta segona fase encara és coetània de les construccions de sota el Tinell, que correspon a la primera època comtal i que creiem poder datar de mitjan segle X, possiblement durant l'època en què governava el comte Sunyer, i època, també, en què ens consta que va fortificar la línia del Llobregat i els accessos a l'interior de la Catalunya Vella, per tal de protegir el territori de les escomeses periòdiques dels exèrcits sarraïns.

Una mena de parament similar és el que trobem en la mateixa comarca, a la façana de ponent de l'església i del campanar de Sant Julià d'Altura, a l'extrem occidental del terme municipal de Sabadell, i que els especialistes daten com a pertanyent al segle X.

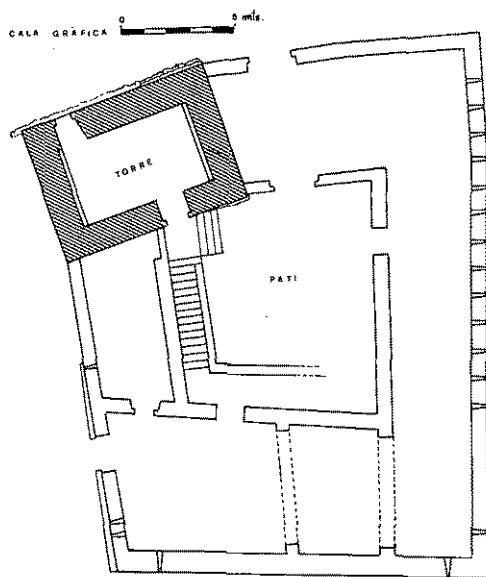
Com a detall complementari hem de destacar que en el nivell de la unió entre la part superior d'aquest parament i la part inferior del tercer parament, d'època posterior (segles XI-XII), a causa de la diferència de gruix entre aquests dos paraments –de metre vint el segon i de setanta-dos centímetres el tercer–, el més antic forma, en la seva part superior, una banqueta d'uns cinquanta centímetres, sempre per la part interior de la torre, amb una superfície molt irregular i no gens escairada, com si la torre hagués estat escapçada barroerament. S'observa, a més, una marcada inclinació que augmenta gradualment a mesura que ens atansem a l'angle nord-oest, i que pot ser un indicatiu d'una certa ensulsiada per aquest angle. Això es pot observar clarament si es mira la torre des de l'exterior: la cara occidental presenta una sèrie de modificacions o pedaços remonent els còdols en els dos metres més inferiors de la paret; i d'aquí en amunt aquesta paret presenta una deformació irregular de tipus còncav o d'encorbament cap a l'interior. Això pot ser indicatiu d'una reparació o reconstrucció molt important del parament, que podria ser posterior al segle XI.

El parament que trobem per damunt dels quatre metres i mig, és a dir, el que descansa directament sobre el que hem estudiat en segon lloc, i que té setanta-dos centímetres d'amplada, creiem que ja és del segle XI. Sembla que també poden ser del mateix segle quatre finestres relativament petites –d'uns vint-i-cinc centímetres d'amplada per uns setanta centímetres d'alçada– que presenten les característiques següents: estan emmarcades per dues cantoneres de pedra ben treballada en una sola peça cada una, de quaranta centímetres d'alçada per uns divuit o vint centímetres de gruix; reposen sobre un amplit de la mateixa qualitat de pedra, de cinquanta centímetres de llarg per uns quinze centímetres de gruix i també d'una sola peça; pel que fa a la llinda, de mig punt realçat, és també d'una sola peça de pedra del mateix tipus, i té una alçada, en els extrems, d'uns trenta-sis centímetres, i una amplada de cinquanta-cinc centímetres.

Aquestes finestres devien estar col·locades per parelles, dues a la cara meridional i les altres dues a la cara septentrional, a uns dos metres i trenta centímetres de les arestes angulars exteriors de la torre. Encara avui en trobem una en la seva posició original, uns cinc metres per sobre del nivell exterior del terreny. La seva col·locació en aquestes dues cares obeïa, segurament, a un objectiu estratègic que havia de permetre vigilar en el seu sentit longitudinal les vies de comunicació d'aquella època, que anaven del sud cap al nord, direcció de la qual provenien sempre totes les incursions dels sarraïns. Aquesta disposició de les finestres, en efecte, oferia un camp visual més ampli.

Tres d'aquestes finestres es van traslladar, posteriorment, a altres parts del castell construïdes més tard, a partir del segle XII, quan la seva importància estratègica havia minvat amb la ubicació de la línia fronterera en el camp de Tàrragona i, després, en temps de Ramon Berenguer IV, quan, a mitjan segle, ja s'havien assolit els límits actuals de Catalunya.

Una pregunta que ens hem fet i per a la qual no hem trobat una resposta prou satisfactòria és on podia estar situada la porta primitiva d'accés a l'interior de la torre. En una època posterior a la fase que estem estudiant, hi havia dues portes d'accés: una, amb una tipologia aparentment més moderna però que no creiem poder situar més enllà de mitjan segle XII, té una amplada d'uns noranta-cinc centímetres i una alçada d'un metre i vuitanta centímetres, amb cantoneres formades per carreus

Planta del castell.

de pedra ben treballats, amb quatre peces per banda, de dimensions desiguals que oscil·len entre els vint i els seixanta centímetres d'alçada i els vint-i-cinc i quaranta centímetres d'amplada; la llinda es compon de nou peces d'una alçada mitjana d'uns quaranta-cinc centímetres i que formen un arc de mig punt perfecte. Aquesta porta es troba a la cara meridional de la torre, a uns dos metres i seixanta centímetres de l'aresta de l'angle sud-est, i a uns quaranta centímetres del paviment interior de la torre, just en el primer replà de l'escala del pati del castell.

L'altra porta, de tipologia més antiga, situada a la cara septentrional de la torre, a un metre i seixanta centímetres de l'aresta de l'angle nord-oest, té uns setanta centímetres d'amplada i una

alçada d'un metre i vuitanta centímetres, i tant les cantoneres com la llinda que l'emmarquen són fetes de peces ben escairades d'una espècie de travertí. De peces de cantonera, n'hi ha vuit unitats: tres per la banda dreta, mirant des de l'exterior, i les altres cinc per la banda esquerra. Les de la banda dreta tenen entre quaranta-dos i cinquanta centímetres d'alçada i uns vint-i-cinc centímetres d'amplada; les de la banda esquerra tenen de vint-i-cinc a trenta centímetres d'alçada, i de vint-i-cinc a trenta-cinc centímetres d'amplada. Pel que fa a la llinda, és d'arc de mig punt, format per vuit peces d'entre trenta-dos i trenta-cinc centímetres d'alçada.

L'aspecte d'aquesta porta és bastant arcaic i recorda una altra porta de dimensions molt semblants i de travertí del mateix tipus, amb la qual comparteix molts trets comuns. Aquesta altra porta es troba a la façana nord-est de l'església romànica de Santa Maria d'Ègara, al terme municipal de Terrassa, i pel seu aire i pel material totalment diferent del de la resta del parament on es troba fa pensar que devia ser un reaprofitament, i que no seria gens estrany que fos anterior al segle XI.

En aquest cas podríem trobar-nos davant la porta original de la torre, ja que en el parament oriental d'aquesta, a una alçada de prop de cinc metres, trobem els senyals del forat d'un portell de dimensions semblants o iguals a les d'aquesta porta, incloses, naturalment, les seves peces d'emmarcament. Això coincidiria amb el costum d'aquella època pel qual les portes d'accés a les torres de defensa no s'obrien mai a la planta baixa sinó a l'alçada del primer pis, de manera que s'havia d'entrar a la torre pujant per una escala de fusta que es podia recollir a l'interior. Sobre la base d'aquesta possibilitat versemblant, aquesta porta que, com hem dit, es trobava a la part exterior de la cara nord de la torre, a l'alçada de la planta baixa -on és indubtable que havia estat traslladada en època molt posterior-, ara, en ocasió de la restauració del castell, ha estat col·locada novament al que se suposa que va ser el seu lloc original.

Amb l'esperança de trobar nous indicis que ens ajudessin en la tasca d'establir un esquema cronològic raonable sobre el nucli primitiu del castell, vam iniciar una sèrie de prospeccions arqueològiques en el subsòl tant de l'interior de la torre com en el del seu perímetre exterior.

De primer antuvi vam començar a excavar l'interior de la torre, aprofitant el descobriment fortuït d'una sitja dins el seu clos. En buidar la sitja de les restes que contenia es va descobrir que, de fet, es tractava de dues sitges diferents, parcialment superposades, que ocupaven la que sembla més moderna i que corresponien a la meitat, ben bé, de l'excavació total. Pel que fa als materials extrets, són una barreja de terra, pedres i algun fragment ceràmic.

La més moderna de les dues sitges encara conservava la boca d'entrada, de forma quadrada i d'uns seixanta centímetres de costat, emmarcada per tres filades de maons. Abans de la seva descoberta, estava dissimulada sota el paviment més modern de la torre, format per peces ceràmiques de les dimensions d'un maó, posades sobre un gruix de morter de calç de tres o quatre centímetres. Aquesta sitja té una profunditat d'uns dos metres i mig i un diàmetre, al centre, de prop d'un metre i mig.

No hi ha suficients elements de judici que permetin datar aquesta sitja, però se sap del cert que ha de ser anterior a l'època a la qual corresponen els fragments de ceràmica dels segles XIV a XVI que s'hi han trobat al fons.

Quant a la sitja més antiga, apareix, com ja hem dit, escapçada per l'anterior, i té el fons elevat més d'un metre en relació amb el fons de la primera. Té un diàmetre aproximadament igual que el de l'altra, i la seva boca es devia trobar originalment més o menys a un metre per sobre de l'últim paviment interior de la torre i a uns setanta centímetres del paviment més antic que hem descobert. Això ens fa pensar que aquesta sitja és molt anterior a la construcció de la torre, ja que la seva posició denota que devia trobar-se situada en un terreny que, sigui pel que sigui, va sofrir un fort procés d'erosió, cosa que devia succeir en una època molt llunyana.

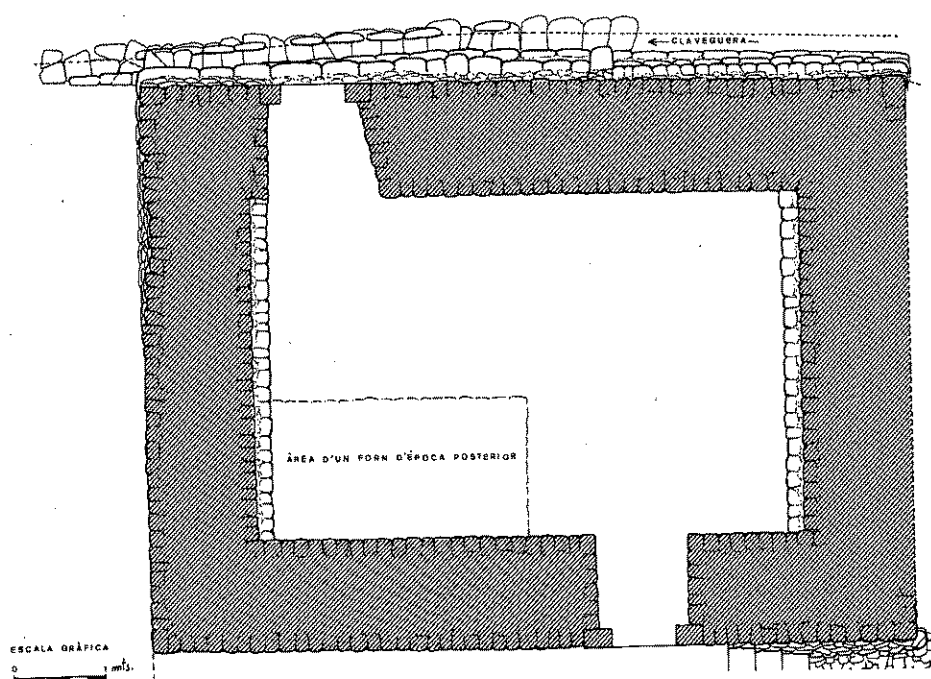
El descobriment de les dues sitges es va deure a l'esfondrament dels materials de reompliment de la sitja més antiga, la qual cosa ens va animar a efectuar una prospecció en el sentit lateral de les parets de les sitges, en la zona immediata a la boca, parcialment enfonsada, amb l'objectiu d'utilitzar-la com una mena de rasa que permetés descobrir qualsevol tipus d'estratigrafia.

La sorpresa va arribar quan, a uns trenta centímetres per dessota de l'últim paviment de la torre, i a uns vint-i-cinc centímetres de la paret del costat est de la sitja més moderna, vam trobar tres fragments d'una ceràmica negrosa, d'aspecte molt aspre i de parets bastant gruixudes que, a primer cop d'ull, ens va fer pensar que podia tractar-se d'un tipus característic del segle X, com s'ha pogut comprovar posteriorment.

Dos d'aquests fragments presenten un mateix tipus de vora, d'una peça que podia haver estat una mena d'olla amb una boca d'uns quinze centímetres. Tots dos fragments tenen una longitud i una grandària semblants, i un gruix d'uns sis mil·límetres, i és possible que corresponguin a costats diferents d'una mateixa peça.

L'altre fragment pertany a un tipus d'olla semblant, però de boca més estreta. Aquest fragment és més gruixut, d'uns deu mil·límetres, i el seu aspecte és molt aspre.

Aquesta troballa ens va animar a excavar la superfície interior de la torre i a fer un estudi tan acurat com fos possible de l'estratigrafia del seu subsòl. A sota mateix del paviment que hi havia vam trobar un gruix de terra relativament flonja d'uns sis o set

Planta de la torre.

centímetres, on vam descobrir tres fragments diferents de ceràmica vidriada que es pot datar entre els segles XIII i XV. Un d'aquests fragments pertany a la vora d'una escudella, segurament a un tros de la nansa, i té una decoració blavosa sobre fons blanc. Un altre dels fragments és el fons d'un vas, el peu del qual fa uns set centímetres de diàmetre, i presenta uns motius de decoració de color blau, també sobre fons blanc. El tercer fragment pertany a la vora d'una mena de plat o gibrell amb decoració de color verd i manganès. També s'hi va trobar un fragment de ceràmica vermellosa sense vernís, amb un tipus de revestiment interior de naturalesa argilosa que devia tenir una funció impermeabilitzant d'una eficàcia relativa. Aquesta ceràmica descansava pràcticament sobre un nivell format per terra sobreposada, de color vermellós, barrejada amb una mica de sorra i ull de perdiu, amb un gruix d'uns quinze centímetres. Feia tot l'efecte que aquesta barreja havia estat aplanada i compactada, en un moment donat, amb la intenció de fer-ne una superfície transitable a tall de paviment; així ho fa pensar la major densitat de sorra i ull de perdiu que es troba a la capa superior, que és també la més compactada.

En la part més inferior d'aquest estrat, en contacte amb el nivell següent i gairebé incrustant-s'hi, vam trobar una vintena de fragments de terrissa, d'un color entre gris i negre, molt tova i porosa, barrejada amb desengreixant de grans de quars, i cuïta a foc molt reductor, la qual cosa li donava el color negrós. La majoria d'aquests fragments pertanyen a olles panxudes i vora exvasada, lleugerament convexa, de tipus simple i cantell arrodonit, que ens fa pensar en una producció relativament antiga, anterior a les boques de vores d'una línia més angulosa i d'un perfil més complex, pròpies d'un període que va des de la segona meitat del segle XI fins ben entrat el segle XII. Aquestes

característiques específiques fan que situem la ceràmica trobada a una data que va des de finals del segle IX o començaments del X fins a la primera meitat del segle XI com a topall màxim.

Com ja hem apuntat anteriorment, aquest tipus de ceràmica ja es troba en el jaciment de sota el Tinell, en els estrats immediatament anteriors a l'any 985. També s'han trobat peces de perfil i pasta semblants en el jaciment del Collet de Sant Pere Màrtir, a l'extrem sud-oest de la serra de Collserola, i que es data entre els segles IX i X.

Set dels fragments els vam trobar en un radi d'uns seixanta centímetres al voltant de l'angle nord-est de la torre; uns altres tres, molt a prop de les sitges; cinc més, als voltants de l'angle sud-est, i els restants escampats entre les sitges i la paret de ponent.

Tres dels fragments trobats en l'angle nord-est pertanyen a una mateixa olla que devia tenir una boca d'uns dotze centímetres de diàmetre i una alçada d'uns setze centímetres; els fragments conserven un bon tros de la vora de la boca, i tenen unes parets d'uns sis mil·límetres de gruix.

Cinc fragments més, els que es van trobar a prop de l'angle sud-est, pertanyen a una sola cassola d'uns vint-i-cinc centímetres de diàmetre a la boca, i d'uns vuit centímetres d'alçada o de profunditat. El gruix dels fragments és d'uns sis mil·límetres.

Uns altres set fragments pertanyen a la boca d'altres olles, i s'hi veu molt bé el tipus de vora. Hi ha un fragment de la nansa d'un vas molt gros, i els altres fragments són trossos sense cap forma concreta, i dels quals és molt difícil determinar a quin tipus de vas pertanyien.

En aquell estrat no es va trobar cap més tipus de ceràmica. L'estrat que hi ha immediatament a sota, forma un gruix d'uns vint centímetres de terres argiloses barrejades amb grava petita i molt compacta. El gruix és molt regular i la capa superior molt plana i llisa, la qual cosa fa pensar que en un moment determinat devia haver estat transitable. I sota aquest gruix ja trobem la terra verge.

També s'han fet prospeccions a l'exterior de la torre; en primer lloc al peu de l'angle sud-est. Sota el paviment actual i a uns quinze centímetres de profunditat es va trobar un paviment de lloses ceràmiques, de trenta centímetres per trenta centímetres, posades sobre una capa de morter de calç de tres o quatre centímetres de gruix, sota la qual hi havia un gruix de vuit o nou centímetres de terra negrosa amb restes orgàniques. En aquesta capa es va trobar, molt a prop de la cantonada de l'angle sud-est, tres fragments de ceràmica vidriada, dos d'ells amb decoració de color blau sobre fons blanc, que pertanyien a dos tipus diferents de plat. Per la seva textura, aquests fragments es poden datar entre els segles XVII i XVIII. Immediatament a sota ja trobem la terra verge, i en aquesta zona del pati central del castell no apareix cap resta de construcció que pugui ser anterior a la fundació de la torre.

Van tenir més bons resultats les prospeccions realitzades a l'àrea exterior, davant del parament de la façana nord i del seu angle nord-oest. Hi vam descobrir, en primer lloc, una claveguera d'uns vint-i-cinc centímetres d'amplada interior, formada per una alineació de lloses col·locades en posició horitzontal, damunt la qual descansaven dues alineacions paral·leles de lloses d'uns vint centímetres d'alçada, col·locades en posició vertical, que feien de tancament lateral. La claveguera estava tapada totalment per una altra filada de lloses col·locades horitzontalment, que només es conserven en part. La claveguera, que té un pendent d'un dos per cent, en l'època en què s'utilitzava estava totalment colgada sota la rasant del terreny. Segueix una direcció est-oest, una mica

inclinada respecte de la línia de la façana septentrional de la torre, la qual cosa fa que, mentre que pel cantó de llevant el seu eix es trobi a uns quaranta centímetres d'aquesta línia de façana, pel cantó de ponent es fica clarament uns deu centímetres sota el seu angle nord-oest.

Aquesta claveguera està adossada a les restes d'una paret d'uns quaranta o cinquanta centímetres d'alçada, situada immediatament per sota del parament de la façana nord, que segueix la mateixa direcció que la claveguera. Aquesta paret no està unida al parament sinó que n'està separada per una capa fina de terra vegetal, i és evident que pertanyen a construccions i èpoques diferents. La paret té una amplada d'uns seixanta centímetres, sobresurt de deu a quinze centímetres de la línia de base de la torre, i és feta de pedres poc treballades i de dimensions relativament grans -de quaranta a seixanta centímetres de costat en sentit longitudinal i de vint a trenta centímetres d'alçada-, falcades entre elles amb pedruscall més petit i amb un tipus de morter de calç bastant pobre. La longitud de la paret s'ha pogut detectar des de l'angle nord-est fins a un metre i mig més enllà de l'angle nord-oest de la torre.

És molt difícil saber a quina època pertany aquesta construcció, però és evident que és bastant més antiga que la torre que estudiem, i cal esperar que excavacions futures proporcionin indicis suficients per poder-la datar.

Evolució de la torre fins que es va convertir en castell termenat

De cara al seu desenvolupament posterior, el més probable és que la torre primitiva disposés, des de ben aviat, d'un espai tancat amb palissada que posteriorment es convertiria en un pati emmurallat en el qual la torre estava ubicada en l'angle nord-est que formava el seu perímetre.

Amb la torre com a nucli, l'addició de paraments perimetrals d'obra de pedra agafada amb morter de calç de consistència bastant pobre, es tancaria un pati gairebé quadrat, que prendria la forma en planta del futur castell de Plegamans.

El gruix dels esmentats paraments perimetrals incorporats a l'edificació era menor que el dels paraments de la torre, amb la qual no hi són lligats. El llenç del cantó de ponent presentava diferents espitlleres, actualment paredades, així com restes de mènsules, probablement el suport del camí interior de ronda. El mur es va coronar amb merlets rectangulars amb saeteres.

Probablement, molt aviat, a finals del segle XI o començaments del XII, es va adossar al mateix mur del costat de ponent una dependència de planta baixa, unida amb la torre per mitjà d'una porta molt simple, d'arc retallat a la llinda. L'obra presenta característiques d'una certa rusticitat, amb pedres poc o gens treballades.

Més enllà del mur de migjorn, mirant cap a la calçada o camí alt medieval que passava per la seva rodalia, en direcció a l'antiga parròquia de Palaudàries, s'hi va afegir una sala dividida en dues parts separades per un arc de mig punt.

Al mur de tancament del cantó de llevant hi havia, encastrat, el bancal, i gairebé mig arc de menor llum que l'anterior, el qual devia obrir a un espai lliure, avui dia ocupat per un estable. Aquesta obra podria correspondre a la segona meitat del segle XII o a principis del XIII. Totes aquestes ampliacions devien obeir, segurament, a l'enriquiment de la noblesa catalana que, primer, va participar en l'expedició comandada per

Ramon Berenguer III contra Mallorca, el 1114, en la qual va participar Guillem de Plegamans; i, després, en l'expedició contra Almeria, el 1147, en la qual trobem com a cavaller que acompanyava el Comte de Barcelona, Berenguer de Plegamans, fill de Guillem de Plegamans.

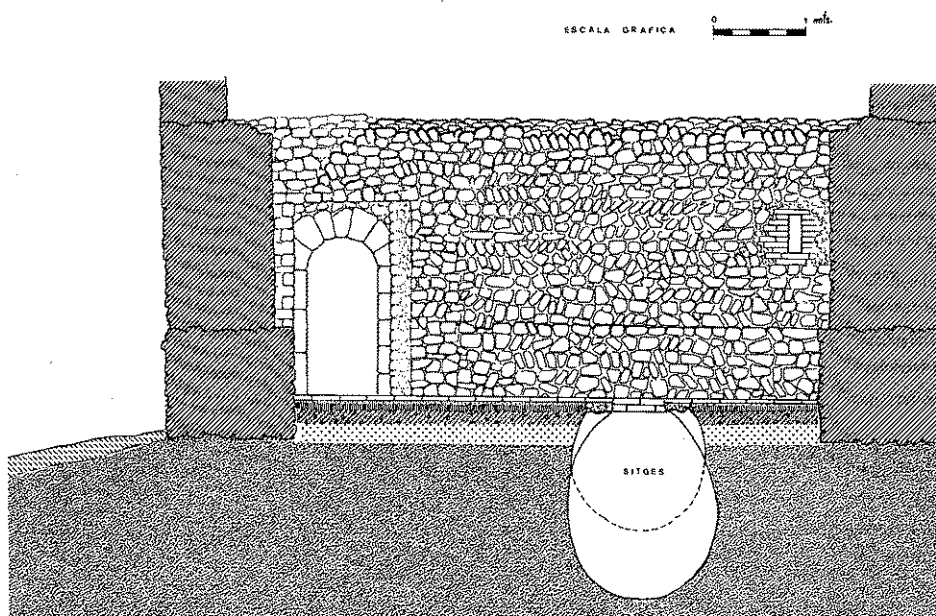
A una època posterior, molt possiblement a la primera meitat del segle XV, han de pertànyer les ampliacions de la façana nord del castell, juxtaposades a la torre primitiva, en la qual s'ordenaria la façana, segons un eix vertical que va alinear el matacà, una finestra i la porta principal d'accés al castell.

La formació de dependències adossades al primitiu mur perimetral, va donar al castell una planta quadrada amb pati central.

La família Plegamans va continuar gaudint dels dominis senyorials de la Quadra de Plegamans fins que el rei Alfons el Magnànim va incorporar-los al patrimoni reial mitjançant un decret que es va disposar a la ciutat de València el 27 de febrer de 1427.

El mateix rei, Alfons el Magnànim, nomenà senyor de Plegamans Antoni de Vilatorra, el 21 de maig de 1441, i el 9 d'agost de 1448 li va atorgar l'autorització per poder enderrocar i, posteriorment, reconstruir la casa i el castell de Plegamans, i li va donar la consideració de castell termenal, amb la confirmació de la jurisdicció i altres privilegis inherents.

Antoni de Vilatorra va disposar el castell com a palau, però no el va aterrar com estava previst, ans al contrari, va aprofitar-lo fent-hi una sèrie de reformes, encara visibles avui dia, per exemple en l'estança noble, damunt la gran sala del cantó de migjorn, en l'escala d'accés a la mateixa estança des del pati central, així com en una sèrie de dependències del primer pis. El resultat en va ser el casal amb aspecte de palau gòtic i amb presència de finestres d'arc retallat i lobulat, que els tractadistes consideren bastit

Secció oest-est de la torre.

entre els segles XIV i XV, sense analitzar la naturalesa constructiva dels diferents paraments que componen el conjunt de l'edifici. És per això que alguns li neguen la consideració de castell anterior al segle XIV.

Sembla que aquestes importants reformes estructurals que acabem d'especificar van ser obra, no només d'Antoni de Vilatorra, sinó també de Francesc Burgués, ja que Vilatorra en va ser desposseït per rebel·lió, el 20 de juny de 1472, en temps de Joan II, i en va fer donació a Burgués el 13 de setembre de 1474.

El castell va experimentar altres reformes durant els segles següents, com ara la gran escola que al segle XVIII es va construir al vestibul del castell, a la façana nord, juntament amb una sèrie de cubs per emmagatzemar el vi, així com uns edificis annexos enfront de l'entrada principal, destinats a la ubicació d'una premsa per al vi, quadres i magatzems d'eines agrícoles.

Totes aquestes ampliacions que formen part del conjunt arquitectònic de l'edifici han donat la forma actual del castell de Plegamans, tan allunyada de la primitiva torre de guaita i defensa, bastida entre els segles IX i X, per guardar, conjuntament amb el castell de Montcada, una sèrie de vies que travessaven el Vallès pel mig i que tenien com a punt de pas el coll de Finestrellès, a l'extrem nord del pla de Barcelona.

Raons geogràfiques i històriques que poden justificar la datació del castell

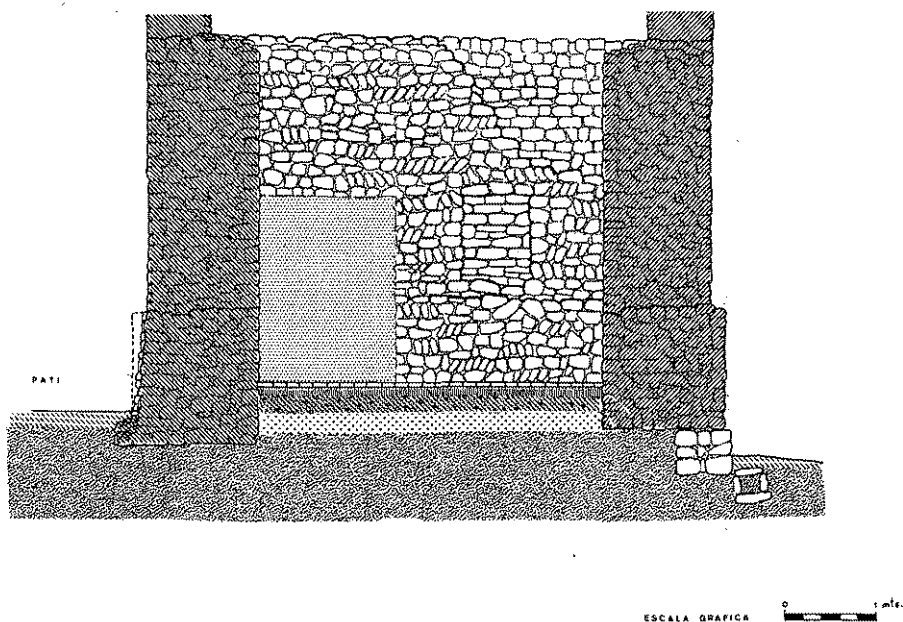
Ens ha semblat oportú fer una anàlisi de les raons geotopogràfiques i dels esdeveniments històrics que, des de l'alta edat mitjana, van sotraguejar la nostra contrada, i que van justificar la necessitat de construir una mena de fortificació com la que ens ocupa, amb l'esperança que aquesta anàlisi ens ofereixi una seqüència evolutiva que encaixi amb els fets polítics i socials que van conformar el procés històric del nostre país en aquell passat llunyà.

És evident que el castell de Plegamans tenia una situació molt estratègica durant la primera època comtal, en ple segle IX, quan la línia fronterera entre el comtat de Barcelona i els sarraïns era el curs del riu Llobregat.

Ubicat al cim de la petita carena paral·lela al costat esquerre de la riera de Caldes, domina un ampli horitzó visual que va des dels límits dels termes de Polinyà i Sentmenat, per occident, fins als límits dels termes de Parets i Lliçà d'Amunt, per orient. Situat en línia recta entre el castell de Montcada, pel sud, i el de Montbui, pel nord, dista uns vint quilòmetres del fronterer Llobregat.

La importància estratègica del castell es devia principalment a la seva posició dominant sobre la xarxa de comunicacions que creuava aquesta part del Vallès, pas obligat entre el Barcelonès i la comarca d'Osona, i entre el Vallès Occidental i el Vallès Oriental.

En el sentit longitudinal a la seva conca fluvial, en direcció nord-sud, podem localitzar cinc vies de comunicació de tradició molt antiga, que segurament ja devien existir durant el baix Imperi romà. La més antiga d'aquestes vies, i alhora la més oriental, era l'estrada romana que ja en època republicana comunicava el pla de Barcelona amb la ciutat iberoromana d'Ausa (l'actual Vic) sortint pel coll de Montcada cap al sud de l'actual Mollet i que, seguint per la carena que fa de partió entre els termes de Mollet i Palau de Plegamans i els termes de Parets i Lliçà d'Amunt, entrava al terme de Caldes

Secció sud-nord de la torre.

de Montbui per can Valls. Continuant després cap al Mas Roca i per ponent de Can Vendrell, seguia la partió entre els termes de Caldes i Santa Eulàlia de Ronçana fins uns dos-cents metres més amunt de Ca l'Artiguetes, i entrava al terme de Bigues en el punt de confluència dels tres termes, Caldes, Santa Eulàlia i Bigues, per continuar cap a Sant Feliu de Codines després de passar pel peu del castell de Montbui.

Aquest camí apareix esmentat en un document del cartulari de Sant Cugat del Vallès, amb data del mes de març de l'any 991, amb motiu del compliment de les últimes voluntats d'un tal Emo, que va fer donació al monestir de Sant Cugat d'un alou i de les seves terres, situades en un indret anomenat Coscoliola, al nord de Plegamans i a l'oest de Palaudàries, i que limitava per orient *in via que perguir ubiquie*, i a migjorn amb *in ipso feo de Plegamans*. Aquest camí és el que actualment s'anomena camí de la Creu de Baduell; a prop del qual es va trobar un mil·liari romà.

Partint de la via que acabem d'esmentar, el primer camí que trobem que segueix aquesta direcció sud-nord és el que passa just pel peu del castell, és a dir, l'actual camí de la Serra. Aquest camí anava de Mogoda a Plegamans i, segurament, a Palaudàries, i el trobem esmentat en un document del cartulari de Sant Cugat amb data del mes de febrer de l'any 1071, en el qual es diu que l'abat Andreu del monestir de Sant Cugat dóna a un tal Bernat Ramon i a la seva muller unes terres i la sagrera del costat de Santa Margarida, a la partida de Boada, fent constar que per orient limita amb *in strada qui vadit a Plegamans sive ad Mogoda*.

En el mateix document es fa referència al tercer camí o via que creuava la contrada a l'esquerra de la riera de Caldes: era l'antiga estrada romana que comunicava Barcelona amb Caldes (l'antiga *Aquae Calidae*). El document també diu que la partida de Boada limita per occident amb *in strata qui vadit per ipsa Buada ad Mogoda, sive*

ad S. Margarida. Aquest camí es bifurcava del ramal de la via Augusta que passava per Barcelona, a l'alçada del costat dret de la riera de Caldes, just al límit del terme de la Llagosta i anant cap a Mogoda, passant després molt a prop de l'encreuament entre les carreteres de Mollet a Sabadell i de Barcelona a Caldes, per dirigir-se tot seguit a Can Subirà, Can Veira, Can Boada Vell, carrer de Baix, Camí Reial, carrer de Dalt, Forn del Vidre i Can Llobet, per arribar finalment a Caldes.

Aquest últim camí també és citat en un document del cartulari de Sant Cugat amb data de gener de l'any 1011, en el qual Bernat i la seva esposa permuten amb l'abat Guitart unes terres situades entre Plegamans i Palau-solità, fent constar que limiten per orient amb *in strada publica*.

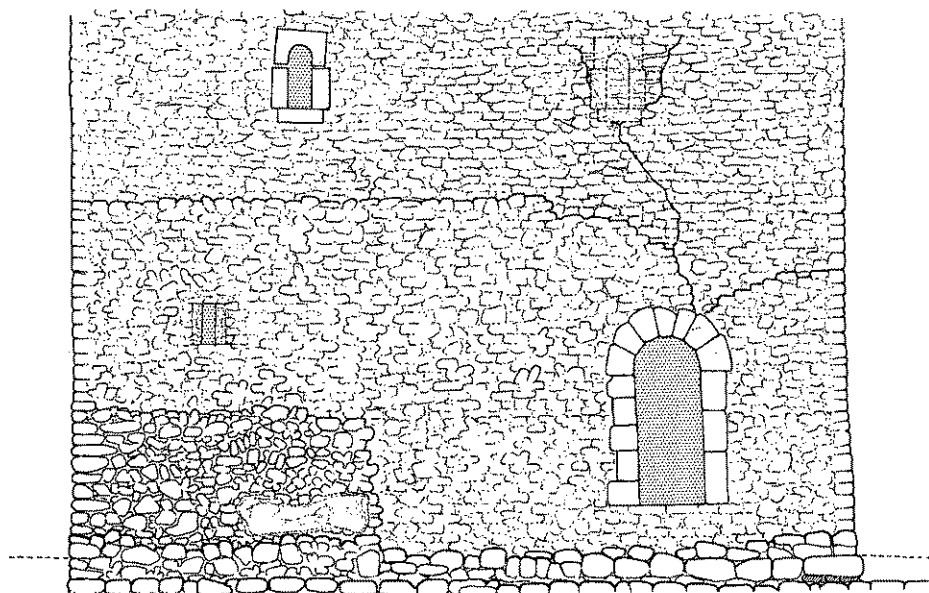
Els altres dos camins en direcció sud-nord són un camí o estrada que anava de Palau-solità cap al nord i es bifurcava en dos brancs, un que anava cap a Sant Miquel de l'Arn, Torre Roja, Sant Llorenç, Savall, Sant Martí de Rovinyó i Guanta, i un altre que anava directament a Sentmenat. Finalment, l'altre camí, el més important, era el que anava de Montcada a Santa Perpètua, i seguint per la carena que fa de partió entre els termes de Polinyà i de Palau de Plegamans, anava cap a Sentmenat per un cantó i cap a Castellar del Vallès per l'altre.

Aquests camins que acabem de descriure eren creuats en sentit est-oest per tres vies molt importants. La més meridional era el tram de la Via Augusta que anava de Semproniana (Granollers) a Arrahona (Sabadell), passant per Gallecs, a uns cinc-cents metres al nord de l'església i que, creuant la riera de Caldes per l'Hostal del Fum, al terme de Palau de Plegamans, travessava la carena que fa de partió entre aquest terme i el de Polinyà, i després de passar per aquesta població sortia per darrere de l'església de Sant Salvador per anar directament cap a Sabadell.

Aquesta important via que comunicava directament la capital de l'Imperi amb la Bètica, després de travessar tota la península Ibèrica, i que finalitzava a Cadis, ja existia en temps de la República romana, molt abans que l'emperador August, després de les guerres càntabres, fundés la colònia *Julia Favencia Paterna Barcino* desviant l'itinerari cap a la nova colònia, a unes tres milles al sud de Semproniana (l'actual Granollers), desviació que s'ajuntava, en l'àrea compresa entre Mollet i la Llagosta, amb les cinc vies que creuaven en sentit nord-sud aquesta zona i que ja hem descrit abans, i es dirigia cap a Barcelona pel coll de Finestrelles.

El ramal que hi havia entre Granollers i Sabadell s'ajuntava amb el de Granollers i Barcelona en arribar a Martorell, i va continuar sent una via de comunicació important, com l'altra variant, fins a l'època medieval.

També era d'origen molt antic la via transversal que unia el Vallès Oriental amb l'Occidental. Segurament ja existia en l'època de l'alt Imperi romà. Naixia al peu de la mateixa Via Augusta, a l'alçada del terme de Cardedeu; després de travessar el riu Cànoves, afluent del Mogent, per davant de Can Pelegrí, pujava cap a Marata i seguia cap a Llerona (l'antiga Lauro). Travessant pel pla l'angle sud-est del terme de l'Ametlla, seguia el límit sud d'aquest terme, passant per Can Girbau, Can Fusteret i Can Pau Adjutori; entrava al terme de Santa Eulàlia de Ronçana per Can Juli i Can Pontboter, travessava aquest terme seguint per Ca l'Arcís i Can Carreter, sortia a Can Brustenga i, des d'allà, anava cap al mas i l'ermita de Sant Simplicí, on encara l'any 1960 es conservaven els dos contraforts d'un pont d'època romana que travessava un torrent proper. Més endavant, la via anava cap al coll de la Creu de Baduell i per Sant Miquel de Martres

Dibuix dels diferents restes dels paraments de la façana nord, corresponents als segles X, XI i XII.

anava cap a Caldes, des d'on, sortint pel Molí d'en Ral, seguia per l'antic camí fins a Sentmenat i continuava fins a Castellar del Vallès.

Un tercer camí transversal anava des de Coscoliola fins a Palaudàries, i per can Cuscó i pel sud de Ca l'Etapé anava cap a Lliçà d'Amunt i des d'allà cap a Granollers, passant per un seguit de masies, com les de Cal Menut, Cal Noi Xic, Ca l'Espatllat, Can Jaumira, Can Pedrós i Can Pedrals, i pel sud de Can Gil entrava a Granollers pels carrers del Rec i de Santa Anna.

Un últim camí transversal, el més septentrional, anava de Caldes a Santa Eulàlia de Ronçana, passant pel Pla de Palau, pel costat nord del cementiri i pel nord de Ca l'Artiguetes, és a dir, seguint el límit més meridional del terme de Bigues, i per Can Rosas i el Tossal d'en Lluc i, passant per Can Gualdric, entrava a Santa Eulàlia.

En definitiva, la importància de la situació geogràfica del castell de Plegamans era molt gran, tant per la seva relativa proximitat amb la frontera del Llobregat durant el segle IX, com també per la densa xarxa de comunicacions estratègiques que creuava el territori i que va facilitar la sèrie d'invasions que van assolir no solament el Vallès sinó, diverses vegades, la plana de Vic, que va quedar devastada durant molt de temps.

Durant els vint anys que van seguir a la reconquesta de la ciutat de Barcelona, la frontera del Llobregat va gaudir d'una certa estabilitat, gràcies a la protecció conferida per una sèrie de punts fortificats que es van aixecar immediatament després de l'ocupació de la ciutat. Els castells o les torres de Montjuïc, prop de Santa Maria del Port, el castell de Cornellà, la torre Picalquers de Sant Just, el castell Ciuró i d'altres van ser suficients per mantenir la vigilància del límit meridional del comtat de Barcelona, atenent

a la indubtable força militar que encara tenia aleshores el regne dels francs i que es va reflectir en la relativa estabilitat que vivia el nostre país en aquells moments.

No va ser fins a la revolta d'Aisó, que es va produir l'any 827 amb l'ajuda dels sarraïns, quan es va començar a trencar aquella estabilitat i el Vallès i sobretot la plana de Vic van ser assolats; a més, la plana de Vic va experimentar un despoblament general que no es va superar fins a l'època del comte Guifré el Pelós, després de l'any 879.

Fins al regnat de l'emir Hisham I, les lluites entre francs i sarraïns tenien un caràcter purament polític i militar. No va ser fins al primer terç del segle IX que s'inicià a al-Andalus un fort corrent d'ortodòxia islàmica rigorista amb el moviment integrista ilikí, corrent que va provocar una forta reacció no només contra els cristians de fora de les fronteres sinó també contra els cristians mossàrabs i, fins i tot, contra els muladís o ex cristians convertits a l'islamisme, però que encara estaven poc arabitats.

Aquest corrent de xenofòbia i la intolerància es van agreujar durant el regnat d'Abd al-Rahman II i van provocar, finalment, l'any 850, l'inici d'un vast moviment de rebel·lia contra l'arabització i la secularització estimulades per aquest emir, que va arribar a fomentar la conversió forçada dels mossàrabs.

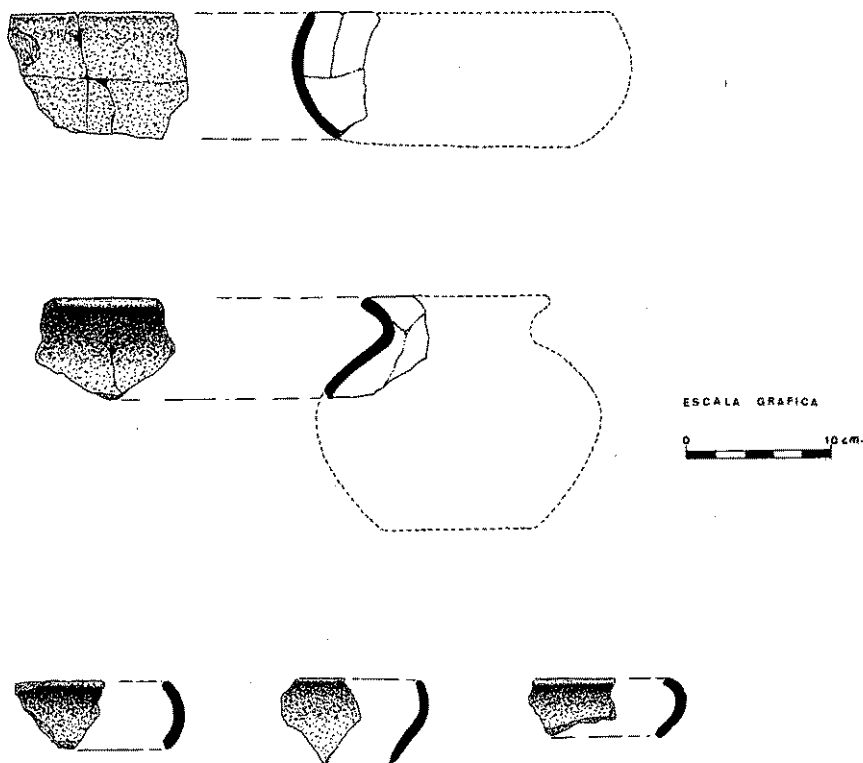
La inseguretat que regnava en les terres hispàniques dominades pels àrabs va provocar l'emigració dels anomenats *Hispani*, súbdits cristians de l'emirat Omeia, cap a les terres de domini cristià del nord de la Península. La majoria dels Hispani, gent humil, monjos i artesans, van representar una aportació més o menys important al repoblament de les comarques frontereres de la Marca Hispànica, com ara el Vallès, Osona i el Berguedà, i van tenir un paper molt important en les construccions de l'època, tant religioses com civils, com per exemple en l'edificació de l'Eixalada, el monestir predecessor de Cuixà.

Aquest estat de les coses va crear una forta tensió entre l'emirat i els regnes cristians del Nord, concretament a la Marca Hispànica, i va provocar una sèrie de ràtzies i devastacions com les dels anys 852 i 856, amb efectes tan assoladors com els produïts per la revolta ja esmentada d'Aisó durant l'any 827.

L'objectiu de les incursions no era pas la conquesta de les terres catalanes sinó la seva desertització mitjançant la destrucció dels béns i immobles, el saqueig dels béns mobles i l'assassinat sistemàtic o la captivitat dels habitants d'aquelles zones.

Els atacs es van centrar, en primer lloc, contra Barcelona i en la invasió consegüent del Vallès fins a la plana de Vic i el Berguedà, que va convertir aquestes dues darres comarques pràcticament en terra de ningú. La finalitat era evitar el perill que representava la pressió reconqueridora que es feia sentir des de totes dues comarques, en els límits orientals de les terres lleidatanes, en aquell moment fortament islamitzades.

El camí d'accés a Vic, tant si la ràtzia venia de la direcció de Barcelona com de la de Martorell a Sabadell, era la via de Barcelona a Vic per l'actual camí de la Creu de Baduella, evitant així la via del Congost, molt més defensable. Aquesta és, en la nostra opinió, la raó bàsica de la construcció de la primitiva torre del castell de Plegamans, edifici eminentment militar i de possible domini comtal. El fet que es pugui tractar d'un castell de domini comtal, ens ho fa pensar, entre altres raons, un document del cartulari de Sant Cugat del Vallès, datat el 19 de febrer de l'any 990, en el qual un tal Enneco, anomenat Bonfill, fill de Sendred, dona a aquest monestir un conjunt d'alous amb totes les seves terres i pertinences, que corresponen per la seva extensió a bona part del terme antic de Plegamans, i que les posseïa per compra al comte Borrell II i a la seva esposa Lendegarda, fent constar:

Dibuix dels fragments de ceràmica alt medieval trobats en el nivell inferior de l'interior de la torre.

[...] *Dono ego namque ibi alaudesmeo propios quod abeo in comitatu Barchinonensis, in Vallense, in locum qui dicunt Plecamans, hid sunt, domos cum Kasas et curtes, cum terres et vineas, cum ortis et pomiferis, cum rio et fontes, cum pratis et paseis, cum ortalis et arboribus, cum regos et capud regos et subusregos, cum plantariis, et cultum et incultum, cum montes et colles, cum petris et cavernis, cum silves et garricis, cum viaductibus et reductives, et cum omnia ei sadiacentias qui ad istum alaudem pertinent, et cumeixos et regressios carum. Advenit mihi ce omnia iam dicta per mea comparaciones quod ego emi de seniori meo Borrello comite, sive de uxori sue Leudegarda qd. qui fuit. Afrontant (aquí ens en dóna els límits) hec omnia, quod superius reonant: de parte circi in termino de Coscolola, vel; in casa de Palasgocio, et pervadit usque in ipsa strata publica, qui pergit ad Caldas vel ubique, et de orientis in terminio de Paladdaries, sive in sumitate per ipsa serra qui est super villa Rodall, de meridie vero vadit usque in termine de Galegs, de occiduo pervenit usque in ipsa strada publica, qui pergit per ipso plano ad Caldes vel ubique, et pervenit usque in ipsa Ruvira, qui fuit de Geriberto qd. Quantum in istas omnes afrontaciones includut et isti termini continent, omnia hec dóno toto ab integrum, ego Benefilius iain dictus ad isto cenobio de S. Cucuphatis [...]*

Les terres que són objecte de la donació limiten, doncs, al nord amb Coscollola, que ubiquem a la part meridional del terme de Caldes; per orient amb el terme de

Palaudàries i per la serra del camí de la Creu de Baduell; pel sud, amb el terme de Gallecs, i per occident amb el camí o via romana que va a Caldes, o sigui l'actual Camí Ral. El donant, segons sembla, descriu quasi tot el terme de Plegamans, i especifica que abans havia estat una pertinença personal del comte de Barcelona Borrell II i de la seva esposa, dels quals sabem que, després de la invasió d'Almansor, van haver de vendre moltes propietats per tal de poder finançar la reconstrucció de la ciutat de Barcelona. Tot això justifica la nostra hipòtesi, segons la qual el castell de Plegamans havia estat originalment propietat privada del comte.

Resum

Des del punt de vista de la tecnologia constructiva, suposem que la construcció de la torre de Plegamans no és anterior al segle IX ni posterior al final del segle X.

Basant-nos en els aspectes arqueològics, trobem, en l'estrat més inferior de l'interior de la torre, una sèrie de fragments de ceràmica d'un tipus que els especialistes situen entre el regne de Carlemany i el començament de la dinastia dels Capets a França. Sembla que l'origen o l'estil d'aquest tipus de ceràmica l'hem d'anar a cercar al sud del Rin i al nord de la Gàl·lia, i que, amb la conquesta franca del país per part de Lluís el Pietós, aquest estil es va estendre pel que avui anomenem la Catalunya Vella. Això coincideix amb l'època que ens indica la tecnologia constructiva emprada.

La situació de la torre i del castell en un punt molt estratègic –que domina una xarxa de comunicacions que facilitava als exèrcits sarraïns, entre els segles IX i X, les expedicions militars cap a les comarques del cor de Catalunya, sobretot cap a la comarca d'Osona, i, encara més, en un temps en el qual el riu Llobregat era encara la frontera entre els islàmics i els cristians– ens indica que la cronologia que donem sobre la construcció de la torre encaixa perfectament amb els fets.

Segons la nostra opinió, les primeres obres devien començar després de la rebel·lió d'Aïssó, com a data més antiga, o bé immediatament després de les primeres invasions d'Abd al-Rahman II, i va ser destruïda poc després, suposem que durant l'última ràtzia d'aquest emir, que va ser la més destructiva.

No hi ha cap dubte que, després d'aquesta destrucció, es va reconstruir, potser ja en temps de Guifré el Pelós, durant la seva tasca de repoblament de la plana de Vic i del Berguedà, o potser durant l'època del seu fill, el comte Guifré-Borrell, que com sabem va seguir una política de reconstrucció molt activa.

L'última destrucció de la torre va ser, segurament, la de l'any 985, durant el setge de Barcelona per Almansor, quan es va assolir tot el Vallès.

Com hem suposat més amunt, a partir d'aquí la torre passarà a mans privades, bé siguin les de l'esmentat Enneco, bé siguin les del monestir de Sant Cugat o d'altres.

Sigui com sigui, la història del castell de Plegamans seguirà un curs més aclaridor. Els historiadors ja han començat a aprofundir en l'estudi i cal esperar que en un futur més o menys llunyà quedin resoltes moltes de les incògnites que encara es poden trobar en la seva història.